
УДК 378.048.2:342.9

*Купрата Надія Ярославівна
к. філол. н., доцент кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

**ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ – НАГАЛЬНА ПРОБЛЕМА
ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

JEL classification: I200; I280

Відкритий доступ до результатів інтелектуальної творчої діяльності спричинив стрімке

зростання випадків недобросовісного запозичення і використання чужих праць, збільшення кількості зафіксованих випадків плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації результатів в наукових працях різними категоріями вітчизняних вчених, аспірантів та студентів.

Ось чому для викладачів дисципліни «Основи академічного письма» наріжним каменем є роз'яснення наслідків за порушення академічної доброчесності та таких її складових елементів, як «академічний плагіат» та «самоплагіат». Пояснюючи тему «Науковий стиль», викладач прагне не тільки познайомити студентів з жанрами наукового стилю, розтлумачити, як пишеться стаття, тези, реферат, але й навчити опрацьовувати величезний обсяг потрібного матеріалу, робити реферування, писати анотації, трансформувати наукові тексти. Така робота потребує значних зусиль як викладача, так і студента.

На жаль, у середніх навчальних закладах не пояснюють важливість самостійного опрацювання і написання реферату чи есе. Здобувачі не отримують, а відтак і не мають жодних навиків такої важливої праці. Такі ситуації є наслідком необізнаності щодо принципів академічної доброчесності, відповідальності за її порушення, а також нерозуміння поняття «академічна доброчесність».

Дотримання академічної доброчесності є актуальним в усьому світі, а її порушення тягне за собою неабиякі негативні наслідки не лише для наукової спільноти, науки та освіти, а й суспільства взагалі. У статті «Викладачі та академічна доброчесність» (1997 р.) вперше було вказано десять принципів академічної доброчесності: утверджувати важливість академічної доброчесності; плекати любов до навчання; ставитися до студентів як до самостійної особистості; створювати атмосферу довіри в класі; заохочувати відповідальність студентів за академічну доброчесність; формулювати чіткі очікування для студентів; розробляти справедливі та релевантні форми оцінювання; обмежувати можливості для академічної нечесності; кидати виклик академічній нечесності, коли такі випадки трапляються; допомагати визначити та підтримувати загальні університетські стандарти академічної доброчесності [1].

У 2017 на законодавчому рівні вперше було визначено поняття «академічна доброчесність» в Законі України «Про освіту». До цього жоден нормативний документ не лише не розкривав поняття «академічна доброчесність», але й взагалі не містив його. Пізніше цей термін знайшов своє відображення і в Законі України «Про вищу освіту».

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» та ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2; 3].

При цьому Закон України «Про вищу освіту» разом із Законом України «Про авторське право і суміжні права» містять також і певні інструменти запобігання порушенням академічної доброчесності, в тому числі, академічний плагіат.

Закріплення поняття «академічна доброчесність» на законодавчому рівні визначило напрямок розвитку усієї національної освітньої системи, де віднині академічна доброчесність є законною вимогою, цінність якої полягає у створенні довіри до результатів навчання та наукових досягнень. Частиною 4 цієї статті також визначаються основні порушення академічної доброчесності, до яких можуть вдаватися здобувачі освіти та учасники освітнього процесу, зокрема: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [3].

Академічна доброчесність – це не тільки мірило наукової порядності, в тому числі й навчальної, але й повага до права інтелектуальної власності. Дотримання академічної доброчесності науковцями та освітянами, здобувачами та аспірантами стосується не лише моральних принципів, а також пов'язано з честю та гідністю особи, яка сповідує принцип академічної доброчесності. Безперечно, така відповідальність сприяє формуванню ділової репутації вчених, науковців та здобувачів у науковій та освітній діяльності [4].

Для здобувачів дуже важливо усвідомити той факт, що плагіат – це насправді крадіжка інтелектуальної власності. Викладач наводить безліч прикладів плагіату (технічний, пісенний, науковий, літературний...), розповідає про наслідки такого академічного порушення.

Відповідно до п. «в» ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Аналогічне формулювання містить ч. 6 ст. 69 чинного Закону

України «Про вищу освіту» [2].

Разом з тим, порушенням академічної доброчесності є і самоплагіат. Як відомо, навколо цього поняття у наукових колах точилися непрості баталії. Більше того, такого слова не існує у жодному українському словнику, такого поняття немає у жодній європейській чи американській вищій школі, відповідно і немає ніяких правових актів чи законів. У законодавстві України з'являється нове поняття – «самоплагіат», хоча воно не було зафіксоване в Законі «Про авторське право і суміжні права». Закон України «Про освіту» визначає поняття «самоплагіат» як оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [3]. Таке ж визначення дублюється і в Законі України «Про вищу освіту» [2]. На відміну від поняття «плагіат», що має соціально-етичну та правову категорії, поняття «самоплагіат» – це порушення принципів академічної доброчесності під час дублювання публікації. Якщо автор друкує декілька разів своє дослідження і при цьому не цитує свої праці, не вказує на раніше опубліковані дослідження, а займається самоплагіатом, він вводить в оману науковців. Це, безперечно, знижує довіру до автора, який таким чином може підвищувати свій індекс цитування, давати неправдиві наукометричні показники. Введення поняття «самоплагіат» є дійсно необхідним, інакше наука почне «грузнути» і «топтатися» на місці.

Отже, проблема академічної доброчесності дійсно видається нагальною і потребує детального і серйозного роз'яснення здобувачам, магістрам, аспірантам – усім, хто стане за кермо науково-економічного поступу держави.

Література

1. *Центр академічної доброчесності. Десять принципів академічної доброчесності для викладачів.* URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wb3Qzc2F3ODBuZWM/view> (дата звернення: 05.04.2021).
2. *Про вищу освіту* : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 06.04.2021).
3. *Про освіту* : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.04.2021).
4. *Академічна доброчесність – це запорука якісної освіти та сталого розвитку* / Команда Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/z-chitkymu-oriyentyramy-stalogo-uspihu-akademichna-dobrochesnist-yak-zaporuka-yakisnoyi-osvity> (дата звернення: 07.04.2021).